

Παντοπώλης – μπακάλης

**Εμπορικός Οίκος, Δημητρίου (Μήτρου) Παύλου Πατρώνας,
στη Σιάτιστα (1912-2003)**

Α΄. Η οικογένεια.

Ο Κώστας Π. Πατρώνας, συνταξιούχος παντοπώλης, εγγονός του Δημητρίου (Μήτρου) Παύλου Πατρώνας γνωρίζει από πληροφορίες των γεροντοτέρων του πως κάποιοι μακρινοί τους πρόγονοι στα χρόνια της Τουρκοκρατίας ήρθαν κυνηγημένοι στον τόπο μας. Πότε ακριβώς και από πού ήρθαν δεν το γνωρίζει. Πιστεύει ότι κατάγονται από το μακρινό Μοριά (Πατρωνέας, ίσως, το σωστό τους επώνυμο) ή από τη γειτονική Ήπειρο. Εγκαταστάθηκαν στη δική τους γειτονιά, τα «**Πατρωνάθ'κα**», στη Γεράνεια, σε πολύ κεντρικό μέρος του οικισμού, όπου είναι μέχρι και σήμερα.

Στη Σιάτιστα οι πρόγονοί του αυτοί βρήκαν ασφάλεια, μακριά από το μάτι του Τούρκου κατακτητή, αλλά η μορφολογία του άγονου εδάφους της περιοχής μας δεν τους εξασφάλιζε τα προς το ζην κι οδηγήθηκαν στην ενασχόλησή τους με άλλα χρήσιμα επαγγέλματα. Ο παππούς του Δημήτριος (Μήτρος) Παύλου Πατρώνας είχε σύζυγο τη Σιατιστινή Αλεξάνδρα Σιμιτσή (τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα).

Για να ζήσει την οικογένειά του ο Μήτρος δούλευε φούρναρης στα κελιά του μοναχού Ιωνά κοντά στο σπίτι του. Απέκτησαν 3 αγόρια: τον Παύλο, τον Κώστα και τον Ναούμ⁷ και μια κόρη, τη Βασιλική (Βάσιου),

⁷ Ο Ναούμ έφυγε για να πολεμήσει για την απελευθέρωση της σκλαβωμένης Μακεδονίας μας και δεν γύρισε ποτέ. Χάθηκε. Ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες τον έφεραν πως σκοτώθηκε στα χωριά του Βοΐου. Η οικογένεια πληγώθηκε από το γεγονός. Τ' αδέρφια του αγνοούμενου Ναούμ, όταν μοίρασαν την πατρική τους περιουσία, άφησαν ένα χωράφι για το Ναούμ με την ευχή να γυρίσει και να το καλλιεργήσει. Οι Σιατιστινές νοικοκυρές εκείνης της εποχής θυμούνται πως απ' το χωράφι αυτό έπαιρναν κόκκινο χόμα και άλειφαν το έδαφος στα κατώια τους και τις κούχνες στα μαγειριά τους. Τα **Πατρωνάθ'κα** τα χωράφια και το αλώνι τους ήταν στο λόφο του Προφήτη Ηλία.

που την πάντρεψαν στη Χώρα με το Γιώργο Κώτσικα, επίσης φούρναρη, που έμαθε την τέχνη του στη Κομοτηνή.

Στον Παύλο και τον Κώστα πήραν Σιατιστινές νύφες και τους κράτησαν κοντά τους. Στα γεράματά τους ο Μήτρος και η Αλεξάνδρα έμεναν με την οικογένεια του Παύλου. Πρώτος έφυγε από τη ζωή ο Μήτρος κι αργότερα η Αλεξάνδρα από τη γρίπη του 1917.

Ο Μήτρος και η Αλεξάνδρα φρόντισαν να μάθουν τέχνες στ' αγόρια τους. Έστειλαν τον Παύλο στη, μακρινή τότε, Κοζάνη, να μάθει τη μπακαλική και το εμπόριο στο παντοπωλείο του Ματιάκη, όσο ήταν μικρός! ... Έτσι γνώριζαν και ζούσαν την εφηβεία τους πολλοί Σιατιστινοί τότε!

Το 1907 του έδωσαν για σύζυγο τη Σουλτάνα, κόρη του εμπόρου και κυρατζή στη Γεράνεια Μήτρου Ι. Γιαννακού. Στο γάμο τους ήταν μπράτιμος ο Δημήτριος (Μπήτιας) Αναστασίου Δάρδας (Τιτιουμάς), που ήταν κι αυτός αγωγιάτης – κυρατζής.

Β΄. Τα παντοπωλεία τους.

Το 1912 ο Μήτρος Πατρώνας άνοιξε μαγαζί εμπορικό για τους δυο γιους του, τον Παύλο και τον Κώστα, στον κεντρικό δρόμο, απέναντι από το ναό των Ταξιαρχών και στη γειτονιά τους. (Συνήθιζαν τα σπίτια τους να είναι δίπλα στα μαγαζιά και τα εργαστήριά τους για λόγους ασφαλείας, αλλά και εξυπηρέτησης των πελατών, καθώς δεν τηρούσαν ωράριο λειτουργίας).

Προμηθευτές των εμπορευμάτων για το παντοπωλείο ήταν τα δυο αδέρφια, με τη βοήθεια του πατέρα τους. Με τα ζώα τους και με χίλιους δυο κινδύνους πήγαιναν στην Κοζάνη και στις γειτονικές κωμοπόλεις και χωριά, για να προμηθευτούν τα απαραίτητα για τη ζωή των Σιατιστινών.

Από την Κοζάνη έφερναν ελιές στο σακί, ζάχαρη, τρόφιμα, μπαχαρικά και άλλα είδη παντοπωλείου, όλα σε μικρές ποσότητες. Ξεκινούσαν στις τρεις το πρωί και γύριζαν στις 12 το βράδυ. Η Κοζάνη απείχε από τη Σιάτιστα 6 ώρες δρόμο με τα ζώα. Ο Παύλος Πατρώνας είχε 2 μουλάρια για το εμπόριο και 1 άλογο. Σε κάθε μουλάρι φόρτωνε 100 οκάδες φορτίο. Στο άλογο έβαζε 80, για να μπορεί να ξεκουράζεται για λίγο κι αυτός στο σαμάρι του ζώου. Τα ζώα τους τ' αγαπούσαν και τα πρόσεχαν. Απέφευγαν το «πανωφόρτο», δηλαδή να τα φορτώνουν υπερβολικά. Αν τους νύχτωνε στο δρόμο, ξεκουράζονταν στο χάνι⁸ και συνέχιζαν πάλι με το χάραμα.

⁸ Στο Μπουγάζι λειτουργούσαν τα χάνια των Σιατιστινών Νικολάου Καρακουλάκη, Ιωάννη Πορπόρη, Χαρίση Ράμμου και Μάρκου Ζάβαλη, για όλους τους αγωγιάτες κυρατζήδες που περνούσαν απ' το δρόμο αυτό. Γνωστή είναι η παροιμία: «Καλαμπαλικ' στον χαν!, νιρό στα φαρούλια». Να κι ένα ευτράπελο: Περαιστικός από το χάνι σε παραγγελία του

Δύσκολα ταξίδια τότε για τους άντρες, μα δυσκολότερη και η ζωή της γυναίκας του κυρατζή στο σπίτι. Η Παύλιμα τ' Πατρώνα (η Σουλτάνα) έπρεπε να βγει στο μαγαζί, για να το βρουν ανοιχτό και να εξυπηρετηθούν όσοι χρειάζονταν κάτι ν' αγοράσουν.

Κι όταν, με το καλό, επέστρεφαν οι κυρατζήδες έπρεπε να ξεκουράσει τον άντρα της, έχοντας του ζεστό νερό να πλυθεί, ρούχα ν' αλλάξει και καλομαγειρεμένο φαγητό να χορτάσει την πείνα του. Τα ρούχα του κυρατζή δύσκολα πλένονταν και καθαρίζονταν στη σκάφη με το σταχτόνερο, το βρόχινο νερό και χωρίς απορρυπαντικά. Το μόνο καλό για τη Σουλτάνα ήταν ότι είχε πηγάδι στην αυλή για το νοικοκύρεμα του σπιτιού και για τις ανάγκες σε νερό απ' όλες τις γειτόνισσες.

Χρονολογικά είμαστε αμέσως μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας κι όλα τα δεινά των πολέμων στα Βαλκάνια και του Α' Παγκόσμιου πολέμου που ακολούθησε.

«Πατήρ 4άρων τέκνων επιστρατεύτηκε⁹ ο πατέρας μου. Έφτασε ως την Αλεξάνδρεια, συνέχισε δακρυσμένος τώρα ο Κώστας. Η μάνα μου έμεινε στο σπίτι με το Δημητρούλη, την Αλεξάνδρα, τη Ναούμα και τον Ιωάννη βρέφος. Γι' αυτόν το 1917 πήγε ποδαρόδρομο στην Κοζάνη, για ν' αγοράσει μια οκά ρύζι να ταΐσει τον Ιωάννη και να τον κρατήσει στη ζωή. (Μοναδικές παιδικές τροφές στο εμπόριο ήταν το σιμιγδάλι και το ρύζι).

Η δυστυχία στον κόσμο έφερε και την καταστροφή στο μπακάλικο. Το 1922, όμως, τα δυο αδέρφια τόλμησαν κι άνοιξαν ο καθένας το δικό του μαγαζί κι ακολούθησαν χωριστά το ίδιο επάγγελμα.

Τα δυο παντοπωλεία ήταν το ένα απέναντι από το άλλο.

Γ'. Περιγραφή του μπακάλικου του Παύλου Δ. Πατρώνα (δεκαετία του '30)

Ο Κώστας γεννήθηκε το 1924.

Να πώς μας περιγράφει το μαγαζί τους:

Πάνω από την εξώπορτα η ταμπέλα έγραφε:

ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟΝ ΠΑΥΛΟΥ ΠΑΤΡΩΝΑ

γυναίκα του χανιτζή είπε: «Θέλω φασόλια γιαχνί». Η γυναίκα δεν πολυκατάλαβε την παραγγελία και του σέρβιρε τα φασόλια στο χωνί. Γέλια και ξεφωνητά στο χάνι.

-Τσι φτσιαίου γιά; δικαιολογήθηκε εκείνη. Δε μ' ύριψις φασούλια στου χ'νι; τσι χνι, τσι γιαχνί;

⁹ Ο Κώστας γνωρίζει πως όταν επιστρατεύτηκε ο πατέρας του η επιτροπή που τον εξέτασε τον ρώτησε:

-Φουσκώνουν τα σφαγμένα βόδια όταν τα γδέρνουν;

-ΟΧΙ! Απάντησε ο πατέρας του και κατετάγη ως χασάπης κρεάτων που χρησιμοποιούσαν για το σιτηρέσιο των στρατιωτών

Μπαίνοντας ήταν η κάσα με τον ασβέστη. Είχε καπάκι κι έκλεινε, για να μην υγραίνεται και χαλάει ο ασβέστης. Τον αγόραζαν οι νοικοκυρές όλη τη διάρκεια του χρόνου, μα περισσότερο όταν πλησίαζαν οι μεγαλογορτάδες,, για ν' ασβεστώσουν τα σπίτια τους. Έλιωναν τον άσβεστη, αρκετές μέρες νωρίτερα. Για να έχουν τέλειο λευκό χρόνο έριχναν και λιωμένο σε νερό λουλάκι, που τ' αγόραζαν από το ίδιο παντοπωλείο.

Τον ασβέστη τον έφερνε ο Παύλος ο Πατρώνας από την Κοζάνη. Τον προτιμούσαν οι νοικοκυρές γιατί ήταν άσπρος, καθαρός και χωρίς πετρες. Ακόμα κι απ' τη Χώρα κατέβαιναν να τον αγοράσουν, όπως η Νάσινα τ' Κοτλιδόπουλου και άλλες.

Οι νοικοκυρές άλειφαν τους τοίχους περνώντας στο χέρι τους τη γούνα. Αυτή ήταν ένα ορθογώνιο γάντι από δέρμα προβάτου. Καλοδιάλεγε την προβιά ο Πατρώνας. Έπρεπε να έχει μαλακό τρίχωμα λευκού χρώματος, για να μην αφήνει μαύρες τρίχες στον τοίχο. Τη στέγνωνε και την έδινε στους γουναράδες να ράψουν τις γούνες αλείμματος που αυτός πουλούσε.

Δίπλα ήταν τα ξυλοκάρβουνα για τα καμίνια στα εργαστήρια, για το μαγκάλι και για το σίδερο σιδερώματος του ράφτη, της μοδίστρας και της νοικοκυράς. Κάρβουνα προμηθεύονταν από τα καμίνια στα δάση των Γρεβενών. Κάρβουνα πουλούσε κι ο Αργύρης Στάθης στη Χώρα, αλλά κι ο Κατρανάς από το δικό τους καμίνι. Τελευταία τα προμηθεύονταν από το Βασίλη Κουφογιάννη (Βασίλ^η τ' Μπη)

Πουλούσαν και δαδί για το τζάκι, αλλά και για φωτισμό. Έφερναν κομμάτια από χοντρούς κορμούς πεύκων. Τα έσκιζε ο Πατρώνας, τα έκανε δεματάκια και τ' αγόραζαν οι νοικοκυρές. Από τα Γρεβενά προμηθεύονταν και το κατράμι για τις αρρώστιες των ζώων. Αυτό το χρησιμοποιούσε και ο μάρμπα Μηνάς ο Κουταλιάγκας, που ήταν πρακτικός γιατρός.

Στη συνέχεια ήταν το καθαρό πετρέλαιο στο σιδερένιο βαρέλι με την κάνουλα κάτω. Ένα βαρέλι πετρέλαιο άξιζε τότε 200 δραχμές. Το χρησιμοποιούσαν σ' όλες τις γκαζόλαμπες και τα φανάρια, που ήταν η μοναδική πηγή φωτισμού.

Από τα όσπρια έβρισκες σε μικρές ποσότητες φακές, λαθούρια, ρεβίθια, κουκιά και φασόλια όλο το χρόνο, μα παραπάνω τις σαρακοστές. Άλλα φαγώσιμα, επιμελώς φυλαγμένα για κατανάλωση ήταν το τυρί, η λίγδα, που την έβγαζαν από το δοχείο με ξύλινη κουτάλα, το φρέσκο βούτυρο από αγελαδινό ή γιδοπρόβειο γάλα, η ζάχαρη και το ρύζι.

Για το ζύγισμα χρησιμοποιούσαν την παλάντζα με τις αλυσίδες και το μικρό κοντάρι.

Η ζάχαρη ζυγίζονταν στο τάσι της παλάντζας και μεταφέρονταν στο μαντίλι χειρός ή στην υφαντή πετσέτα (πιστιμάλ^η) της πελάτισσας, ανάλογα

με την ποσότητα. Όλα τα φαγώσιμα ήταν σε μικρές ποσότητες και χύμα. Από τα ζυμαρικά είχαν φιδέ και μακαρόνια, επίσης σε χύμα.

Στη φωτεινή γωνιά του παντοπωλείου ήταν το γραφείο του παντοπώλη. Ένας μπάγκος, φτιαγμένος από ντόπιο ξυλουργό, με δυο συρτάρια. Επάνω και μπροστά σε στυλ σεκρετέρ ήταν μικρά ράφια για κλειδιά και άλλα χρήσιμα μικροαντικείμενα. Απαραίτητη η μικρή ζυγαριά με τα αλυσοκρεμασμένα τασάκια της, για να ζυγίζουν με ακρίβεια τα μπαχαρικά, αλλά και τις μπογιές (σε σκόνη). Αυτές φυλάγονταν σε τενεκεδένια κουτιά, καλά σφραγισμένα, μ' ένα μικρό κουταλάκι στο καθένα, για να παίρνουν όσο μικρή ποσότητα ήθελαν, για να πετύχουν τον τόνο του χρώματος που επιθυμούσαν οι νοικοκυρές στα νήματα τους.

Σε χωριστά κουτιά ήταν η σόδα πλυσίματος και η καυστική σόδα. Η γαλαζιόπετρα φυλάγονταν σε τσουβάλι για τις ανάγκες των αμπελουργών. Τα μπαχαρικά και οι μπογιές τυλίγονταν προσεχτικά σε σκονάκια, όπως τα σκονάκια με τα φάρμακα στα φαρμακεία της εποχής. Στο κέντρο του μπάγκου μια λευκή κόλλα για τους πρόχειρους λογαριασμούς και το βιβλίο του βερεσέ. Σε κοντινό σημείο με το μπάγκο ήταν η γκαζόλαμπα για το φωτισμό.

Σε κάσα καλά σκεπασμένη ήταν αλάτι χοντρό χύμα, για όλες τις χρήσεις. Για να το μεταφέρουν στη ζυγαριά είχαν μεγάλη ξύλινη κουτάλα. Η νοικοκυρά το χρησιμοποιούσε φυλάγοντάς το σε ξύλινο αλατοκούτι, που το είχε κρεμασμένο στον τοίχο του μαγειριού της.

Για να καλοκοσκινίζουν οι νοικοκυρές το αλεύρι αγόραζαν σίτες (κόσκινα) με ποικιλία στην πυκνότητα της σίτας για το ψωμί και τις μπακλαβόσιτες, με το μεταξωτό ύφασμα, για το αλεύρι που άνοιγαν τα φύλλα του μπακλαβά, του σαραϊλί και αυτό που ζύμωναν σαλιάρια, κουραμπιέδες, αλλά και παντεσπάνια και ριβανιά.

Στο μπακάλικο έβρισκες και ραμμένα κατσιούλια. Αυτά ήταν κάπες με κουκούλα, κάπως ελαφριές για τους βοσκούς και τους ανθρώπους που ξημεροβραδιάζονταν στην ύπαιθρο. Αυτά τα έφερναν από τα παζάρια στο Γριβινό (Γρεβενά). Ακόμα έφερναν και υφαντά της τρούμπας απ' τις περίφημες βλάχες υφάντριες.

Έδιναν το μάλλινο ύφασμα στους ράφτες Μηνά Τσαρανίκο και Ιωάννη Νταβάνη¹⁰ στη Χώρα (περιοχή Φούρκας) και το έραβαν, παίρνοντας τα μέτρα του καθενός και εφαρμόζοντας τα ρούχα με τις πρόβες. Θυμάται ο Κώστας πως για 2 παλτά, αφοδράριστα, ένα δικό του κι ένα του

¹⁰ Η Αναστασία, εγγονή του Ιωάννη Νταβάνη φυλάγει οικογενειακό κειμήλιο το ψαλίδι ραπτικής του παππού της και το σιδερένιο πήχη που μετρούσε και έκοβε τα υφάσματα που έραβε.

Δημητρούλη του αδερφού του χρειάστηκε υφαντό σχεδόν μιας τρούμπας, γιατί το μοντέλο ήταν ρεγκλάν.

Συνέχιζαν τα ράφια της ένδυσης. Έφερναν πάλι βλάχικα υφαντά της πήχης, που ράβονταν εσώρουχα ανδρικά (φανέλα και εσώβρακα) και γυναικεία (φούστες με ρίγες άσπρες και γαλάζιες). Τα σαμαροσκούτια τα ύφαιναν πάλι βλάχες και τα πουλούσαν στους σαμαράδες για τα σαμάρια των μεταφορικών ζώων .

Στα ράφια υπόδησης ήταν αραδιασμένες φασκιές από δέρματα αγελάδας, γουρουνιού ακόμα και αγριογούρουνου για τα τσαρούχια. Ο Παύλος ο Πατρώνας αγόραζε χοιρινά δέρματα τα Χριστούγεννα. Τα στέγνωνε, τα αλάτιζε, άπλωνε και πίτουρα και τα δίπλωνε σε ρολό, «ν' αργάσουν». Έτσι έμεναν ως τις αρχές του καλοκαιριού. Τότε τα έκοβαν σε φασκιές, για να κάνει ο καθένας μόνος του τα τσαρούχια που χρειάζονταν. Θυμάται ακόμα ο Κώστας πως γουρνοτσάρουχα φορούσε και ο αδερφός του ο Γιάννης, όταν πήγαινε στο Γυμνάσιο. Ο συμμαθητής του ο Αλέκος Ρόσιος, γιος του δασκάλου Νικολάου Ρόσιου, τον καλοτύχιζε και πολύ θα ήθελε να είχε και να φορούσε κι αυτός τέτοια τσαρούχια.

Ο Φώλιας, ο κτηνοτρόφος από τη Χώρα, προτιμούσε δέρμα αγριογούρουνου, που ήταν ένα δάχτυλο χοντρό, για ν' αντέχουν τα τσαρούχια του και να περπατά στις μπιστιρές τ' Γρίβα, όπου ανέβαινε με τα κοπάδια του.

Άλλη λύση ήταν ένα είδος τσαρουχιού από φθαρμένο λάστιχο ρόδας αυτοκινήτου. Το πουλούσαν στους τσαγκάρηδες, που το διαμόρφωναν ώστε να χωράει το πέλμα του ποδιού. Δύσκολα βιάδιζες με τα λαστιχένια τσαρούχια, αλλά τα προτιμούσαν οι κτηνοτρόφοι, γιατί άντεχαν περισσότερο απ' όλα στις κακοτοπιές που περνούσαν. Αυτά τ' αγόραζαν όσοι διέθεταν 25 δραχμές της εποχής εκείνης. Το μεροκάματα είχε 35 δραχμές.

Εκτός από τα διάφορα τσαρούχια πουλούσαν και πέδιλα λαστιχένια στον πάτο και με λουριά δέρματος επάνω, που τα έφερναν από τους τσαγκάρηδες της Κοζάνης.

Στις νοικοκυρές πουλούσαν λανάρια, τσικρίκια κι αδράχτια για την επεξεργασία του μαλλιού, αλλά και όλα τα εξαρτήματα του αργαλειού. Όλα αυτά ήταν μικρά έργα ξυλογλυπτικής από τεχνίτες στο Τσοτύλι. Για τα υφαντά όλων των ειδών οι υφάντριες έβρισκαν βαμβακερά νήματα και μάλλινες κλωστές.

Σε ευδιάκριτο σημείο ήταν το συρμάτινο καλάθι με τα φρέσκα αυγά. Τα έφερναν οι νοικοκυρές και πουλούσαν στο μπακάλικο ανταλλάσσοντάς τα

με κάτι χρήσιμο, π.χ. ζητούσαν για 2 αυγά ελιές... πόσο δύσκολο είναι για τον καθένα μας να υπολογίσει δίκαια αυτήν την ανταλλαγή!...

Τα αποικιακά και τα μπαχαρικά όλων των ειδών φυλάγονταν σε βάζα γυάλινα ή τενεκεδένια ερμητικά κλεισμένα, για να μην αλλοιώνονται. Καφές ακαβούρντιστος σε σπυρί πουλιούνταν, για να τον ετοιμάσουν οι νοικοκυρές μονάτο για τους γάμους και τα μνημόσυνα, αλλά κυρίως αναμειγμένο με καβουρντισμένο κριθάρι, πικραμύγδαλα και ρεβίθια, για ν' αυξήσουν την ποσότητα, ώστε να επαρκεί για καθημερινή χρήση στα νοικοκυριά τους. Τσάι του βουνού (Μπούρινο) και ρίγανη απ' τη Σκούλιαρη διέθεταν σε μεγαλύτερες ποσότητες.

Το τυρί (ξινότυρι) φυλάγονταν και πουλιούνταν από τα τουλούμια. Φέτα τυρί διατηρούσαν σε ξύλινα βαρέλια. Τενεκέδες για φέτα δεν υπήρχαν ακόμα.

Χύμα πουλούνταν και το λάδι από βαρέλια με κάνουλα. Το λάδι το έφερναν στα δερμάτινα τουλούμια από τα Γιάννενα, καθώς το αντάλλασσαν με σιατιστινά κρασιά, γνωστά σε όλους για την ποιότητά τους.

Μονάδες μέτρησης του λαδιού είχαν μικρά τενεκεδένια δοχεία με ανάλογη χωρητικότητα. Ξεκινούσαν από 12 ½ δράμια, μετά 25, 50, 100. Σπάνια πουλούσαν 200 δράμια, μα και κανείς δεν αγόραζε 1 οκά λάδι. Θυμάται ο Κώστας πως κάποιος οικογενειάρχης αγόρασε από το παντοπωλείο του 12 ½ δράμια λάδι. Όταν πήγε σπίτι συμβούλεψε τη γυναίκα του «να το ξοδεύει με νου», δηλ. πολύ προσεκτικά και με μεγάλη οικονομία.

Ανήσυχη η γυναίκα του τού απάντησε: «Καλά τα λες εσύ απ' τη μεριά σου. Μα εγώ ξέρω πως αν βουτήξω και βγάλω τρεις φορές το κουτάλι μες στο λαδερό θα σωθεί το λάδι που μου' φερεις». Δυστυχώς έτσι μαγείρευαν τότε τα λαδερά φαγητά τους.

Άλλη φορά πάλι συνέπεσε ν' αγοράζει λάδι μια ηλικιωμένη γυναίκα και να' ναι εκείνη τη στιγμή κι ο παπάς της ενορίας της στο παντοπωλείο. Το λάδι που πήρε στο λαδερό ήταν 12 ½ δράμια και το έγγραψε στο τεφτέρι του βερεσέ. Φεύγοντας ρώτησε τον παπά αν επιτρέπονταν να φάει λάδι εκείνη την ημέρα, που ήταν Τετάρτη. Ο παπάς της εποχής της είπε πως δεν θα πάρει αμαρτία, αν αρτυθεί με το «λαδερό φαγητό» απ' την ποσότητα του λαδιού που αγόρασε.

Δ'. Παζαριουμέρα στο παντοπωλείο του Παύλου Δ. Πατρώνα

1) Δευτέρα και Πέμπτη έρχονταν στη Σιάτιστα χωρικοί για να πουλήσουν κότες, αυγά, κρέας. Λίπος, ζαρζαβατικά, σιτάρι, καλαμπόκι,

ξύλα και προσανάμματα και ν' αγοράσουν ζάχαρη, λάδι, ελιές, αλάτι, μπαχαρικά, τρόφιμα, αλλά και είδη ένδυσης και υπόδησης.

Στο παντοπωλείο του Πατρώνα έβρισκαν τα πάντα. Έξω από το μαγαζί ο Παύλος έβγαζε από την αποθήκη του το ξύλινο αλέτρι με το σιδερένιο υνί. Δίπλα ήταν όλα τα θεριστικά είδη: δρεπάνια, παλαμαριές κ.λπ. Επίσης όλα τα αλωνιστικά είδη: δερμόνια, δικράνια, φτυάρια, καρπολόια. Αυτά τα κατασκεύαζαν στο Τσοτύλι και τα μετέφεραν εδώ με τα ζώα τους. Ακόμα έφερναν και κάστανα περίφημα απ' τα Καστανοχώρια του Βοΐου, αλλά και οπωρικά κάθε εποχής. Το καλοκαίρι αγόραζες πεπόνια και καρπούζια από την Τραπεζίτσα.

Για τα μεταφορικά ζώα είχαν καπίστρια, ζυγκιά, τριχιές, αλλά και σακιά για τη μεταφορά των δημητριακών και άλλων καρπών. Για τα ζώα των κοπαδιών είχαν διάφορα κουδούνια. Για τα σπιτικά ζώα πουλούσαν κουδούνια για τις αγελάδες, λουριά για τα σκυλιά και αλυσίδες διάφορες.

Την παζαριουμέρα έξω από το μαγαζί έβρισκες και το παργκί. Αυτό ήταν ψάθα από καλάμια. Τα έπλεκαν τεχνίτες σε παραλίμνιες και παραποτάμιες περιοχές. Το έφερναν από την Κοζάνη και το πουλούσαν με τον πήχη. Το τοποθετούσαν στις σκεπές κάτω από τα κεραμίδια ή στο πάτωμα για στρώμα στον ύπνο τους. Το μεσημέρι της παζαριουμέρας έτρωγαν κάτι πρόχειρο στο μαγαζί, πίσω από το μπάγκο. Το ωράριο ήταν συνεχές.

2) Δούλευαν και τις Κυριακές. Πήγαιναν στη γειτονική κωμόπολη Γαλατινή, που είχε παζάρι. Με το σχόλασμα της εκκλησίας μπορούσαν οι κάτοικοι να προμηθευτούν χρήσιμα πράγματα και ν' αποφύγουν την ταλαιπώρια να 'ρθουν ποδαρόδρομο ως τη Σιάτιστα. Χαρακτηριστικό της εποχής ήταν ότι στη Γαλατινή συνήθιζαν να φορούν τσαρούχια και τα παιδιά 8-10-12 χρονών. Το γνώριζε αυτό ο Παύλος ο Πατρώνας και στις αρχές του καλοκαιριού έφερνε δέρματα για τσαρούχια. Τις άκρες κάθε δέρματος, που ήταν στενότερες, τις πουλούσε για τα τσαρούχια των μικρών πελατών του.

Στη Σιάτιστα άνοιγαν τα παντοπωλεία μετά τη θεία λειτουργία. Πολύ αργότερα έκλειναν στις 2 μ.μ. Πολλές Κυριακές, θυμάται ο Κώστας, πουλούσε μικροπράγματα στο προαύλιο του ναού του Αγίου Νικολάου. Όταν είχε μαζί του λίγα πορτοκάλια ή λεμόνια, γινόταν ανάρπαστα. Κάποιοι από το εκκλησίασμα τ' αγόραζαν, για να τα πάνε σε δικό τους άνθρωπο που ήταν άρρωστος και να του ευχηθούν περαστικά.

Τα πορτοκάλια και τα λεμόνια τα έφερνε ο πατέρας του από την Κοζάνη. Σπάνια έτρωγαν ο Σιατιστινοί αυτά τα εσπεριδοειδή.

Η κ. Αθηνά Λαζ. Σιμισή μου είπε πως, όταν ήταν μικρή, έφερε στο σπίτι ο πατέρας της 2-3 πορτοκάλια, δώρο από ένα ταξίδι του. Δεν γνώριζαν

αυτό το φρούτο και αναρωτιούνταν αν έπρεπε να το φάνε όπως ήταν ή να το ξεφλουδίσουν. Ακόμα πως, αν έβλεπαν κάποιον να πηγαίνει στο σπίτι του με 1-2 πορτοκάλια στο χέρι, ανησυχούσαν και από ενδιαφέρον τον ρωτούσαν ποιον έχει άρρωστο. Αν πάλι κάποιος άρρωστος δεν καλυτέρευε, απελπισμένη η μάνα του ή η γιαγιά του έλεγε: «πουρτουκάλι τ' αγόρασα, άσπρου ψουμί τ' ζύμουσα, μα προυκουπή δε γλέπου».

Για ν' αγοράσουν ένα λεμόνι, αντάλασσαν την αξία του με ένα αυγό.

Ε'. Η εξέλιξη της οικογένειας Παύλου και Σουλτάνας Πατρόνα στο επάγγελμα του παντοπώλη (1922-2003).

Ο Παύλος και η Σουλτάνα απέκτησαν μια πολυμελή οικογένεια:

1. Ο Δημητρούλης πήρε σύζυγο τη Δήμητρα Κωλέτσου από τα Γρεβενά, νοικοκυρά.

2. Η Ναούμα παντρεύτηκε στη Χώρα τον Δημήτριο Αλμπάνη, πεταλωτή.

3. Ο Ιωάννης πήρε σύζυγο την Αγνή Αθαν. Τσιαούση, από τη Γεράνεια, νοικοκυρά.

4. Η Βασιλική παντρεύτηκε τον Χρήστο Αϊντζή από τη Θεσσαλονίκη, αυτοκινητιστή.

5. Η Δέσπω παντρεύτηκε το Θεόδωρο Κουφογιάννη στη Χώρα, αυτοκινητιστή.

6. Ο Κώστας πήρε σύζυγο τη Νίκη, κόρη του εμπόρου Γεωργίου Λαδά από τη Χώρα, νοικοκυρά.

7. Η Άννα παντρεύτηκε το Χρυσόστομο Ιωάννου Παπακώστα στη Νεάπολη Κοζάνης, δημόσιο υπάλληλο.

Τα παιδιά τους Αλεξάνδρα και Αικατερίνη έφυγαν νωρίς από τη ζωή.

Ο Παύλος, για να ζήσει την οικογένειά του, ασχολούνταν συγχρόνως με το μπακάλικο και με τα λίγα αμπελοχώραφα που είχε. Το χρονικό διάστημα που απουσίαζε στις αγροτικές δουλειές στο μαγαζί έρχονταν η Σουλτάνα με βοηθούς τα μικρά παιδιά της, μαθητές τώρα του Δημοτικού ή του Γυμνασίου. Ο Δημητρούλης φοίτησε 2 χρονιές στο Γυμνάσιο, ο Γιάννης 3, ενώ ο Κώστας καμιά, γιατί έπρεπε να κρατήσει το παντοπωλείο βοηθώντας τον πατέρα του, αφού έλειπαν οι μεγαλύτεροι αδερφοί του στο στρατό.

Τα κορίτσια έμεναν στο σπίτι. Βοηθούσαν στο νοικοκυριά και μεγάλωναν τα μικρότερα αδέρφια τους. Για σπουδές στο Γυμνάσιο δε γίνονταν λόγος.

Τον Δημητρούλη τον έστειλαν βοηθό στο μεγάλο εμπορικό του παππού του Μήτρου Ι. Γιαννακού. Εκεί έμαθε τη μπακαλική, το εμπόριο και τα λογιστικά. Δούλευε από το πρωί ως το βράδυ. Οι θείοι του για τον κόπο του τον κρατούσαν το μεσημέρι κι έτρωγε μαζί τους. Τελευταία του έδιναν και κάποιο χρηματικό ποσό για αμοιβή. Αυτό κράτησε 11 ολόκληρα χρόνια, ως το 1936. Τότε ο πατέρας του, ο παππούς του και οι θείοι του Ιωάννης και Νικόλαος αποφάσισαν να του ανοίξουν δικό του παντοπωλείο. Πρώτη σκέψη ήταν να τον στείλουν στο Τσοτύλι, όπου δραστηριοποιούνταν επαγγελματικά ως έμποροι κι άλλοι Σιατιστινοί, για ν'αποφύγουν τον ανταγωνισμό μεταξύ τους. Τελικά συμφώνησαν κι άνοιξε στη Χώρα σε ενοικιαζόμενο κατάστημα ιδιοκτησίας Παν. Κατρανά, σήμερα Ιωάννη Λαζ. Σιμιτσή. Βοηθό είχε την αδελφή του τη Δέσπω. Αργότερα που μεγάλωσαν και τ' άλλα παιδιά, μετακόμισαν στο κτίριο του Χρήστου Νάκου¹¹. Νέος βοηθός τώρα προστέθηκε η Άννα.

Στο παντοπωλείο της Γεράνειας δούλευε ο Γιάννης. Ο πατέρας τους έκανε πάλι τον κυρατζή με τα μεταφορικά ζώα, αλλά τελευταία και με τ' αυτοκίνητα που ήρθαν στη Σιάτιστα. Το ταξίδι για τη Θεσσαλονίκη διαρκούσε 12 ώρες. Για να μην κρυνώνουν στο δρόμο οι έμποροι και όσοι άλλοι ταξίδευαν στην καρότσα του αυτοκινήτου τυλίγονταν με βελόντζες. Παρόλες τις δυσκολίες οι κυρατζήδες πλέον ανακουφίστηκαν. Εκτός από τη Θεσσαλονίκη έφταναν κι ως το Σώροβιτς (σημερινό Αμύνταιο) και παραλάμβαναν εμπορεύματα, που μεταφέρονταν εκεί με το τρένο απ' τη Θεσσαλονίκη.

Δεκαετία το '40

Όσο περνούσαν τα χρόνια τα είδη του παντοπωλείου αυξάνονταν. Τα μαγαζιά τους καλυτέρευαν. Ο κόσμος ζούσε καλύτερα. Όμως, ακολούθησε η δεκαετία του '40 με τους πολέμους και την καταστροφή των πάντων.

Θυμάται ο Κώστας πώς επιτάχτηκαν τα μεταφορικά ζώα του κόσμου για τις ανάγκες του στρατού. Όλοι οι Σιατιστινοί με τα ζώα τους που ήταν δηλωμένα κι είχαν ένα είδος αναγνωρισιμότητας (ταυτότητα) μαζεύτηκαν στο χώρο μπροστά στον Άγιο Μηνά. Ο πατέρας του παρουσιάστηκε στην επιτροπή με το μοναδικό ζώο που είχε τότε, τον Αλτζές, ένα άλογο με κοκκινωπό τρίχωμα, αρκετά μεγάλο στην ηλικία, μα γερό και συνηθισμένο

¹¹ Αυτό το κατάστημα το αγόρασε ο Χρήστος Νάκος από τους Αφούς Πάντου, Σιατιστινούς εμπόρους, που έφερναν από τη Βιέννη βιολιά και σκούφιες ανδρικές μαύρες και τα πουλούσαν στους Σιατιστινούς. Στην «νταμπέλα» του καταστήματος τους έγραφαν: «Αγαθή τύχη εμπορίου (ίσως εμπορίω).

στους δρόμους και τα ταξίδια. Το έδωσε για την πατρίδα και έμεινε χωρίς βοηθό.

Επιστρατεύτηκαν τα δυο μεγαλύτερα αγόρια της οικογένειας, ο Δημητρούλης και ο Γιάννης. Έμεινε στο μπακάλικό ο πατέρας με τον Κώστα.

Με την κήρυξη του πολέμου, όσο οι στρατιώτες κατευθύνονταν προς το μέτωπο, ανέβαιναν στη Σιάτιστα για ανεφοδιασμό και αγόραζαν από τα παντοπωλεία τους διάφορα τρόφιμα για το δρόμο, κυρίως τυρί, λίγο χαλβά, ελιές και σταφίδες. Το 1941 οι Ιταλοί κατακτητές λήστεψαν τα μαγαζιά τους και φόρτωσαν όσα εμπορεύματα τους χρειαζόνταν. Και σαν να μην έφτανε αυτό, ακολούθησε το πλιάτσικο από τους πεινασμένους συμπατριώτες μας.¹²

Παντελής έλλειψη σε τρόφιμα. Οι ελάχιστες αγοραπωλησίες γίνονταν σε ανταλλάξιμο είδος. Τα χρήματα έγιναν «ραλλικά», χωρίς αγοραστική αξία. Με ένα σακί σιτάρι αγόραζες σπίτι και με 50 οκάδες καλαμπόκι αμπέλι στο Ντερβένι. Οι Τράπεζες έμειναν χωρίς λεφτά. Χάθηκαν και οι οικονομίες τους, που σαν επαγγελματίες οι Πατρωνάιοι είχαν καταθέσει κι έμειναν χωρίς κεφάλαιο. Η οικογένειά τους πέρασε δυσκολότερα την πείνα στα χρόνια της Κατοχής από ό,τι άλλοι Σιατιστινοί που ζούσαν με την κτηνοτροφία ή τις μικροκαλλιέργειες του τόπου μας.

Θυμάται ο Κώστας πως οι μύλοι στη Σιάτιστα σταμάτησαν ν' αλέθουν, λόγω έλλειψης προσωπικού και καυσίμων. Αναγκάζονταν να μεταφέρουν το λιγοστό τους σιτάρι στους νερόμυλους που λειτουργούσαν στο χωριό Έξαρχος. Όλες τις δουλειές τις έκαναν με πολύ κόπο. Δανείζονταν απ' τους συμπατριώτες τους τα άχρηστα και σακατεμένο ζώα που είχαν μείνει μετά την επίταξη και τα γαϊδουράκια, που ήταν πλέον οι σωτήρες τους. Η φτώχεια, η πείνα, οι ψείρες ήταν απ' τους δυσκολότερους κινδύνους που αντιμετώπιζαν. Οι χειμώνες στη Σιάτιστα με τις παγωνιές και τα' ανεμοσούρια περνούσαν δραματικά.

«Ευτυχώς που τα δικά μας μαγαζιά δεν κάηκαν, ούτε ανατινάχτηκαν, όπως του Γιανακού και του Πλόσκα (Γκουτζιαμάνη) στη Γεράνεια, του Γκερεχτέ και άλλα στη Χώρα» λέει ο Κώστας και δακρύζει. Μαυραγορίτες οι Σιατιστινοί δε γίναμε. Έρχονταν, όμως, ξένοι απ' τα γειτονικά εύφορα χωριά και πουλούσαν κρυφά και πανάκριβα, κυρίως σιτάρι και καλαμπόκι. Περιουσίες και προίκες νυφιάτικες αρπάχτηκαν από τους επιτήδειους για ένα κομμάτι ψωμί. Θυμάται ακόμα ο Κώστας πως ο Δημητρούλης στο μαγαζί του κάποια μέρα μπόρεσε κι αντάλλαξε έναν άδειο τενεκέ με λίγο

¹² Είναι οδυνηρό να παρακολουθείς ανήμπορος τους κόπους μιας ζωής να χάνονται μια απ' τον κατακτητή και μια απ' τον συντοπίτη. Δυστυχώς όμως ο πόλεμος ξυπνά σ' εχθρούς και φίλους τα πιο άγρια ένστικτα.

καλαμπόκι. Μ' αυτό χόρτασαν αυτός αλλά και τα μικρότερα αδέρφια του κι η μάνα τους το βράδυ που γύρισαν από το θέρισμα ενός χωραφιού, (το έψησαν στο τηγάνι στη φωτιά και χόρτασαν, ας πούμε, την πείνα τους).

Λίγο καλύτερα ξεκίνησαν να γίνονται τα πράγματα μετά την απελευθέρωση. Όσες οικογένειες άρχισαν να παίρνουν οικονομική βοήθεια (χασλίκ') απ' τους δικούς τους στην Αμερική ανακουφίστηκαν νωρίτερα. Τον καιρό που ήρθε η ανθρωπιστική βοήθεια και στη Σιάτιστα οι παντοπώληδες της Γεράνειας εργάστηκαν, προσφέροντας στους συμπολίτες τους ως εξής: Όλα τα τρόφιμα συγκεντρώνονταν στο εμπορικό του Ηλία Αλεξίου, στην πλατεία. Τα παραλάμβαναν κι ανάλογα με την ποσότητά τους υπολόγιζαν πόσο αντιστοιχεί σε κάθε μέλος της οικογένειας και ζυγίζοντας δίκαια παρέδιδαν σε κάθε οικογενειάρχη την ποσότητα που του αναλογούσε, σύμφωνα με το δελτίο που τους προσκόμιζε. Απ' το πρωί ως το βράδυ ζύγιζαν και μοίραζαν ζάχαρη, ρύζι, όσπρια, αλεύρι και σιτάρι από τον Καναδά. Ανάλογη προσφορά εργασίας έγινε και από τους μπακάληδες της Χώρας.

Όμως δεν πρόλαβε κανείς να ορθοποδήσει. Ο Εμφύλιος συσσώρευσε περισσότερα βάσανα στους ταλαιπωρημένους Σιατιστινούς. Το 1947 ο Κώστας και η παρέα του, παιδιά σε ηλικία γάμου, έβγαιναν βόλτα στον Αϊ-Λιά. Θυμάται πως ήταν ο μοναδικός που φορούσε παντελόνι ραμμένα με «ύφασμα» στρατιωτικής κουβέρτας κι ένα πουκάμισο από λαρσινό αλατζά. Οι άλλοι είχαν παντελόνι «με 100 όπλατες»¹³ και πουκάμισα δανεικά.

Ήθελαν να διαβάσουν τα νέα από κάποια εφημερίδα, μα κι αυτό ήταν ακατόρθωτο. Δεν είχαν χρήματα, μα και δεν ήξεραν να διαβάζουν. 5 εφημερίδες πουλούσε όλο κι όλο ο Κούγιας στη χώρα κι άλλες 5 στη Γεράνεια. Κυκλοφορούσε τότε η εφημερίδα ΦΩΣ.

Με τη λήξη των πολέμων της δεκαετίας του '40 τα δυο τους παντοπωλεία άρχισαν πάλι «από το τίποτε», «από το μηδέν». Η παραγωγή ανύπαρκτη. Εμπορεύματα δεν μεταφέρονταν από πουθενά. Δρόμοι και γεφύρια παντού κατεστραμμένα. Οι περιοχές απ' τις οποίες περνούσαν ήταν ναρκοθετημένες. Τα αυτοκίνητα ταξίδευαν σε φάλαγγα με στρατιώτες για την ασφάλειά τους. Οι κίνδυνοι για τη ζωή τους τούς ανάγκαζαν να περιορίζουν τις εμπορικές τους δραστηριότητές.

Έτσι πέρασε η δεκαετία του '40

¹³ Χίλιοπαλωμένο. Όπλατα (η) κομμάτι υφάσματος που βάζουμε, όταν μπαλάνουμε ένα ρούχο (Μ. Χατσιούλη, **Τα Σιατσνά**, σελ. 106).

Τα παντοπωλεία του Παύλου Δ. Πατρόνα και των παιδιών του μετά το 1950

Στο παντοπωλείο του πατέρα τους στη Γεράνεια εργάζονταν τώρα ο Γιάννης.

Το 1950 απελύθη κι ο Κώστας από το στρατό. Μπήκε συνεταιίρος στο παντοπωλείο του Δημητρούλη στη Χώρα κι αντικατέστησε την αδερφή το Άννα. Το 1960 άνοιξε δικό του παντοπωλείο, που το κράτησε ως το 2003 με μοναδικό βοηθό τη σύζυγό του Νίκη Γεωργίου Λαδά. Τα χρόνια αυτά τα τρία αδέρφια δούλεψαν συνεταιρικά με παραγγελιοδόχο τον Δημητρούλη. Έμεναν στο πατρικό σπίτι με τη μάνα τους. Ο πατέρας τους έφυγε από τη ζωή σε ηλικία 68 ετών (1887-1955).

Το μικρό πατρικό παντοπωλείο στη Γεράνεια το κατεδάφισαν και στη θέση τους ανήγειραν καινούργιο, μεγαλύτερο συμπληρώνοντας το οικοπέδο με χώρο που αγόρασαν από το παρακείμενο κατεδαφισμένο αρχοντικό του Μιχαήλ και της Αλεξάνδρας Κουκουλίδη, με το αντίτιμο των 25.000 δραχμών της εποχής εκείνης. Σ' αυτό εργάζονταν ο Γιάννης με βοηθό τη γυναίκα του Αγνή Αθαν. Τσιαούση. Ασχολήθηκαν πλέον με γενικό εμπόριο. Δούλευαν άνδρες και γυναίκες σα μια οικογένεια μ' ένα ταμείο. Σιγά σιγά απέκτησαν δικά τους σπίτια, ο Δημητρούλης και ο Γιάννης στη θέση του πατρικού τους σπιτιού, ενώ ο Κώστας στη Χώρα κοντά στο νέο του παντοπωλείο.

Η γιαγιά Σουλτάνα μεγάλωνε τα εγγονάκια. Όταν τη ρωτούσαν: «τι θέλεις εσύ, μάνα»; Απαντούσε: «δε θέλω τίποτα. Μόνο να 'στε αγαπημένοι».

Ο συνεταιρισμός κράτησε περισσότερα από 50 χρόνια.

Το ωράριο στα παντοπωλεία ήταν συνεχές. Το μεσημέρι της παζαριουμέρας έτρωγαν κάτι πρόχειρο στο μαγαζί πίσω από το μπάγκο. Τις άλλες μέρες έτρωγαν βιαστικά στο σπίτι, αφήνοντας ο ένας τον άλλο στη δουλειά. Παλιότερα δούλευαν και τις Κυριακές μετά τη θεία λειτουργία ως τις 2 μ.μ. το απόγευμα συγκεντρώνονταν τα 3 αδέρφια κι έκαναν τους λογαριασμούς τους σ' ένα δωμάτιο που ζούσαν άλλα 15 άτομα. Μετέφεραν σε άλλα βιβλία τα βερεσέδια, κρατώντας ιδιαίτερη μερίδα για τον καθένα. Τα λογιστικά τα έμαθαν απ' τον πατέρα τους κι εκείνος στο μαγαζί του Ματιάκη. Ο Δημητρούλης έμαθε πολλά στο εμπορικό του παππού του όπου δούλεψε 11 χρόνια. Κάποιοι Σιατιστινοί φοίτησαν σε Εμπορική Σχολή στην Κοζάνη. Δυστυχώς κανένας από τους τρεις δεν μπόρεσε να φοιτήσει. Όμως, όσες φορές κι αν έκαναν επανέλεγχο της καθημερινής κίνησης δεν έβρισκαν ποτέ λάθος, τονίζει υπερήφανος ο Κώστας. Η δουλειά στο σπίτι ήταν πολύ κουραστική και χρονοβόρα. Ακόμα και τις 3 μέρες του Πάσχα ασχολούνταν

πάλι με τα βιβλία και τα λογιστικά τους. Δεν έβρισκαν χρόνο να παρευρεθούν σε γάμους συγγενικών προσώπων, επισκέψεις σε ονομαστικές γιορτές ούτε σε άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις.

Δικαιολογημένα ίσως κάποιοι, μη γνωρίζοντας αυτές τις δυσκολίες του επαγγέλματος, τους σχολίαζαν δυσμενώς. Όταν αναλογίζονταν αυτές τις δυσκολίες ο πατέρας τους έλεγε: «καλύτερα τσομπάνος, παρά μπακάλης».

Τη δουλειά δεν τη φοβήθηκαν. Ήθελαν να προκόψουν. Τα χρόνια τώρα είναι μεν μεταπολεμικά, αλλά οι δουλειές τους όσο περνάει ο καιρός καλυτερεύουν. Τα εμπορεύματα έρχονται συσκευασμένα, τυποποιημένα και με διαφημιστικές πινακίδες. Διάφορα τρόφιμα καλής ποιότητας, είδη οικιακής χρήσης, γυαλικά, δώρα για γάμους, αποικιακά μπαχαρικά σε αφθονία. «Από βελόνι μέχρι υλικά οικοδομών για τη Σιάτιστα που ξαναχτίζονταν πουλούσαμε κι εξυπηρετούσαμε όλους τους συμπατριώτες μας» λέει ο Κώστας. Όλοι οι επαγγελματίες και οι τεχνίτες εύρισκαν υλικά και πρώτες ύλες για τις ανάγκες των εργασιών τους. οι νοικοκυρές αγόραζαν και υφάσματα για απλή ένδυση. Δεν πουλούσαν πια δέρματα για τσαρούχια, αλλά λαστιχένια παπούτσια, γαλότσες και μποτίνια.

Παραγγελιοδόχος ήταν ο Δημητρούλης. Για τις μεταφορές χρησιμοποιούσαν από το 1949 το φορτηγό του γαμπρού τους Χρήστου Αϊντζή. Άντρα της Βασιλικής. Αργότερα ο Χρήστος ασχολήθηκε με επιβατικό αυτοκίνητο (λεωφορείο του Κ.Τ.Ε.Λ.) και στις μεταφορές των εμπορευμάτων μπήκε ο Θεόδωρος Κουφογιάννης άντρας της Δέσπως.

Έφευγαν τη Δευτέρα για Θεσσαλονίκη και γύριζαν φορτωμένοι την Πέμπτη. Οι παραγγελίες σιγά σιγά γίνονταν όλο και πιο απαιτητικές και πολύπλοκες. Για ασφάλεια του χρηματικού ποσού που έπαιρνε μαζί του ο Δημητρούλης το έκρυβε μέσα στις κάλτσες των ποδιών του. Φρόντιζε από το απόγευμα της Κυριακής να έχει καλά ενημερωμένη με όλες τις λεπτομέρειες τη λίστα των παραγγελιών του, τη λεγόμενη φατούρα, γιατί εξυπηρετούσε όχι μόνο τα δυο δικά τους παντοπωλεία αλλά σχεδόν και όλα τα άλλα σε Χώρα – Γεράνεια ακόμη και σε Γαλατινή. Πάντα ήταν συνεπής και εξυπηρετικός.

Ο Θόδωρος κι ο Δημητρούλης, εκτός από τα εμπορεύματα, μετέφεραν και ό,τι έπρεπε να φτάσει στη Θεσσαλονίκη σε παιδιά που σπούδαζαν, που μάθαιναν τέχνη, που ήταν φαντάροι. Τα καλάθια με τα φαγώσιμα, τα πλυμένα ρούχα, ο φάκελος με τα λιγοστά χρήματα για τις ανάγκες τους, τα γράμματα, αλλά και οι προφορικές παραγγελίες κα τα νέα απ' τις οικογένειες των ξενιτεμένων ήταν η μεγαλύτερη κοινωνική προσφορά του Δημητρούλη Π. Πατρώνα και του Θόδωρου Κουφογιάννη.

Οι Σιατιστινοί της δικής μου γενιάς δεν τους ξεχνούν.

ΣΤ'. Η πορεία στο επάγγελμα του παντοπώλη στη Σιάτιστα από το 1950 ως και σήμερα.

1. Σπουδαίο γεγονός, κατά την άποψη του Κώστα, στις αρχές της δεκαετίας του '50 ήταν η κίνηση του Μαρκεζίνη να υποτιμήσει τη δραχμή έναντι του δολαρίου, που διπλασίασε την αξία του. Δύσκολη όσο και απρόσμενη αυτή η αλλαγή, γιατί προκάλεσε σημαντική απώλεια της αγοραστικής δύναμης του ελληνικού νοικοκυριού και συνακόλουθη αλλαγή της καταναλωτικής συμπεριφοράς του.

Οι Πατρωνάιοι αντιμετώπισαν αυτή την αλλαγή μονιασμένοι με σκληρή δουλειά κι ανεξάντλητη υπομονή.

2. Η Σιάτιστα στα χρόνια αυτά πεινούσε και αιμορραγούσε συγχρόνως. Η ανεργία και η φτώχεια άνοιγαν τους δρόμους της ξενιτειάς κι έδωχναν καθημερινά τους νέους και τις νέες, που επιζητούσαν καλύτερες μέρες κι ένα κομμάτι γλυκό ψωμί. Τυχεροί θεωρούνταν τότε όποιοι είχαν κάποιο δικό τους κυρίως σε Αμερική και Αυστραλία, που τους εξασφάλιζε μια πρόσκληση, για να τους δεχτούν ως οικονομικούς μετανάστες. Αρκετά χρόνια πέρασαν ως ότου άρχισαν να φτάνουν χρήματα στους συγγενείς εδώ. Η οικονομική αυτή κατάσταση στα νοικοκυριά της Σιάτιστας έγινε σεβαστή από τους παντοπώληδες του τόπου μας.

«Κατανοούσαμε την ανάγκη κάθε πελάτη μας» λέει ο Κώστας, «του παρείχαμε απεριόριστη πίστωση –βερεσέ- στα ψώνια του από τα μαγαζιά μας. Εκτός από την απεριόριστη εμπιστοσύνη και κατανόηση που δείχναμε, κρατούσαμε πολλούς πελάτες και με την εχεμύθεια μιας συναλλαγής ανάγκης: έρχονταν γυναίκες με 5 οκάδες κρασί ή ρακή κρυφά απ' τον άντρα τους και τις αντάλλασαν με τρόφιμα ή κάτι άλλο, επίσης πολύ απαραίτητο για τα παιδιά τους. Το ίδιο έκαναν και νύφες που συγκατοικούσαν με τα πεθερικά, ανταλλάσσοντας λίγες οκάδες σιτάρι, καλαμπόκι ή τυρί με ό,τι είχε σχέση με την υγεία και τη διατροφή των παιδιών τους.

3. Ήρθαν τα χρόνια που η Ελλάδα μας άρχισε να εκσυγχρονίζεται. Αποφασίστηκε να αλλάξει το σύστημα μέτρησης και σταθμών, μέχρι τότε χρησιμοποιούσαμε την οκά και τον πήχη, που ήταν τουρκικά μέτρα μέτρησης κατάλοιπο της μακρόχρονης σκλαβιάς. Για μεγαλύτερες ποσότητες ο κόσμος ήξερε να υπολογίζει το σιτάρι και τ' άλλα δημητριακά με το ταγάρι, που έπαιρνε 12 οκάδες. Με τέσσερα (4) ταγάρια γέμιζαν ένα τσουβάλι (4X12)=48 οκάδες, που το έλεγαν ντέγκι.

Το γάλα το μετρούσαν με τις καρδάρες.

Το κρασί με τη χωρητικότητα του βαρελιού, όπως την υπολόγιζε ο βαρελοποιός- σπουδαία γνώση αυτή του τεχνίτη βαρελοποιού ή με τη

χωρητικότητα άλλου σκεύους, όπως μπουκάλια ή γκιούμι, όλα πολλαπλάσια της οκάς.

Συνήθειες και εμπειρίες ετών έπρεπε να παραμεριστούν και ν' αντικατασταθούν με το νέο σύστημα μέτρησης βάρους στερεών με το κιλό, υγρών με το λίτρο και μήκους με το γαλλικό μέτρο. Η οκά αντιστοιχούσε σε 1280 γραμμάρια. Ίσως θα νόμιζε κανείς ότι για τους μπακάληδες η αλλαγή και η προσαρμογή στα νέα δεδομένα θα ήταν ευκολότερη απ' τον υπόλοιπο κόσμο. Όμως, δυσκολεύονταν πολύ περισσότερο από μας.

Ο Κώστας λέει: «Όταν π.χ. μια νοικοκυρά μου ζητούσε, όπως ήξερε, 3 δραχμές μπογιά, για να βάψει κλωστές μάλλινες ή βαμβακερές, έπρεπε εγώ να μετατρέψω τα δράμια που μου ζητούσε ακριβώς στα ανάλογα γραμμάρια, όχι με τη βοήθεια αριθμομηχανής, αλλά με το μυαλό μου και μόνο. Αλίμονο, αν γίνονταν λάθος. Οι βαμμένες κλωστές θα ήταν σε διαφορετικό τόνο απόχρωσης, η νοικοκυρά θα πάθαινε μεγάλη ζημιά και θα έχανε την εμπιστοσύνη σ' εμένα και τους υπολογισμούς μου. Αυτό συνέβαινε σε πολλά είδη μπακαλικής».

Πέρασαν χρόνια για την προσαρμογή αυτή κι ακόμα και σήμερα πολλές φορές αναφερόμαστε μόνο ως μέτρο σύγκρισης στα παλιά σταθμά.

Ανάλογη δυσκολία υπήρξε και στις μονάδες μήκους με τις υποδιαίρεσεις και τα πολλαπλάσιά τους, καθώς κι ο μπακάλης πουλούσε κάποια υφάσματα, σχοινιά, κορδόνια, σήτες κλπ. με τον πήχη κι όχι με το μέτρο.

4. ...Ακολούθησαν πολλές υποτιμήσεις του εθνικού μας νομίσματος. Μεγάλη αναστάτωση στις αλλαγές των τιμών των εμπορευμάτων. Ο Κώστας λέει:

«Κάθε Κυριακή συνηθίζαμε να αλλάζουμε αναλόγως τις τιμές στις ταμπελίτσες τιμής κάθε είδους. Στις υποτιμήσεις υποφέραμε πολύ. Δεν μπορούσαμε να αντικαταστήσουμε το εμπόρευμα με την παλιά τιμή. Φοβόμασταν μη μας κατηγορήσουν για παράνομες ανατιμήσεις, αθέμιτο κέρδος και χάσουμε την εμπιστοσύνη του κόσμου. Στα τρόφιμα και τα είδη πρώτης ανάγκης είχαμε δικαίωμα κέρδους 10%. Γίνονταν έλεγχοι πολύ συχνά από τους υπαλλήλους της αγορανομίας για την εφαρμογή των νόμων και της υγειονομικής υπηρεσίας για την καταλληλότητα των προϊόντων και την καθαριότητα του παντοπωλείου. Μου υπεβλήθη πρόστιμο, γιατί είχα υπερτιμημένο κατά 1 δραχμή ένα εμπόρευμα. Δεν με συγχάρηκαν όμως που πουλούσα τη ζάχαρη στο κόστος για διατήρηση και αύξηση της πελατείας μου».

5. Σωτήριο γεγονός για τον τόπο μας και την ευρύτερη περιοχή ήταν η άνθιση της γούνας από τα τέλη της δεκαετίας του '50 και μετά. Η κίνηση στο εμπόριο και σε όλα τα επαγγέλματα άλλαξε προς το καλύτερο.

Ο Σιατιστινοί διαχειρίζονταν πλέον χρήματα από τον κόπο τους στην επεξεργασία και εμπορία της γούνας. Ο Κώστας λέει: «οι πελάτες μας στις εμπορικές τους συναλλαγές ήταν άνετοι. Δεν έκαναν παζάρια για ό,τι αγόραζαν. Δεν χρησιμοποιούσαν πλέον πίστωση αποπληρωμής των οφειλομένων των προς τα εμπορικά μας και οι οικονομικές δυσκολίες περιορίζονταν όλο και σε λιγότερες οικογένειες. Η πρόοδος στη γούνα έφερε οικονομική άνθιση. βελτιώθηκε το επίπεδο ζωής. Υπήρχε άνεση στις αγορές και τις δοσοληψίες.

Μεγάλη ώθηση και ανάπτυξη στο εμπόριό μας έδωσαν και οι νέοι εργάτες γούνας που εγκαταστάθηκαν και δούλεψαν στον τόπο μας. Το καταναλωτικό κοινό αυξήθηκε και χρησιμοποιούσε ό,τι καλύτερο για τις διατροφικές του ανάγκες. Στα εμπορικά μας πλέον έχουμε επαγγελματικά ψυγεία για τα αλλαντικά, τα τυροκομικά και άλλα ευπαθή τρόφιμα. Για τη συσκευασία χρησιμοποιούσαμε λαδόκολλες, χάρτινες σακούλες εμπορίου και πλαστικές τσάντες. Οι μικρές χάρτινες σακούλες από χρησιμοποιημένες εφημερίδες, που διπλώναμε με πολλή τέχνη μόνοι μας, καταργήθηκαν κι έμειναν μια ανάμνηση. Ανταποκριθήκαμε πλήρως στις νέες απαιτήσεις. Η τέλεια εξυπηρέτηση των πελατών μας ήταν το μεγάλο μας στοίχημα. Το πετύχαμε με συλλογική εργασία και με τη βοήθεια του Θεού»

6. Γεγονός – σταθμός για την περιοχή μας ήταν ο σεισμός του 1995. Ο Κώστας λέει: «Τώρα τα παντοπωλεία μας λειτουργούσα πλήρως και σαν καταστήματα οικοδομικών υλικών και μικροεργαλείων. Διαθέταμε πολλά και απαραίτητα είδη που το εμπόριο μας προμήθευε και οι συμπατριώτες μας εξυπηρετούνταν από την τοπική αγορά. Η Σιάτιστα ξαναχτίστηκε κι άλλαξε όψη. Δούλεψαν όλα τα επαγγέλματα, που είχαν σχέση με την οικοδομή, μαζί μ' αυτούς και 'μεις, που μπήκαμε και σ' αυτό το είδος εμπορευμάτων.

7. Ήδη, όμως είχε αρχίσει η κρίση στη γούνα. Άνοιξαν αγορές με φθηνά μεροκάματα, έγινε μεγάλος πόλεμος από τις οικολογικές οργανώσεις για τα φυσικά δέρματα, τα μεροκάματα στη Σιάτιστα λιγότεψαν, η ζωή ακρίβαινε και η ανεργία έφερε ανακατατάξεις στην απασχόληση και στροφή προς άλλα επαγγέλματα. Ο Κώστας λέει: « Στη δύσκολη αυτή καμπή της οικονομίας των συμπατριωτών μας βρεθήκαμε πάλι στο πλάι τους και βοηθήσαμε ποικιλοτρόπως τον καθένα».

8. Τις αλλεπάλληλες υποτιμήσεις της δραχμής ακολούθησε και η είσοδος της χώρας μας στο κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα. Ο Κώστας λέει:

«Μεγάλη αναστάτωση και τούτη στη δουλειά μας. Προσέχαμε να μην κατηγορηθούμε για στρογγυλοποιήσεις, των τιμών προς τα άνω και υπερβολικό κέρδος. Το κόστος της ζωής μεγάλωνε συνέχεια. Το νόμισμα έφερε ακρίβεια. Ο κόσμος πάλι ζορίζεται. Ανατιμήθηκαν τα πάντα. προσπαθήσαμε να είμαστε και αυτή τη φορά δίπλα στους πελάτες με κατανόηση.

9. Ο Κώστας συνεχίζει:

Για τα παντοπωλεία μας ήρθε ένας άλλος ανίκητος πλέον εχθρός, ο ανταγωνισμός με τις πολυεθνικές και το νέο τρόπο ικανοποίησης των αναγκών του καταναλωτή συμπατριώτη μας, που ακολούθησε το ρεύμα της εποχής με τον άκρατο καταναλωτισμό και τη διαφήμιση. Αντισταθήκαμε όσο μπορούσαμε πιο τίμια. Το αποτέλεσμα είναι γνωστό. Δεν έμεινε κανένας παλιός παραδοσιακός παντοπώλης. Όταν χρειάστηκε να σταματήσω τη δουλειά, ευχόμουνα να βρεθεί κάποιος νέος και να τη συνεχίσει. Από την οικογένειά μας δεν υπήρξε διάδοχος κατάσταση. Το 2000 έκλεισε το παντοπωλείο της Γεράνειας, λόγω συνταξιοδότησης του Γιάννη και το 2003 το δικό μου στη Χώρα. Δεν ήθελα να το δω κλειστό. Πολύ ευχαρίστως προσφερόμουνα αφιλοκερδώς να βοηθήσω όποιον ήθελε να συνεχίσει τη δουλειά μου και να του μάθω τα σχετικά με το εμπόριο, όσο χρόνο χρειάζονταν. Δυστυχώς οι νέοι με την νοοτροπία του εύκολου και γρήγορου πλουτισμού δεν έδειξαν ενδιαφέρον.

10 Σημαντικό γεγονός για τον τόπο μας είναι και η κατασκευή της Εγνατίας Οδού. Άνοιξαν οι δρόμοι, διευκολύνθηκε η επικοινωνία και το εμπόριο μπήκε σε άλλη βάση. Η κλειστή σε πρόσβαση Σιάτιστα ανοίγεται. Με ευκολία ο καθένας ψωνίζει απ' όπου τον συμφέρει. Η τοπική αγορά δυστυχώς συρρικνώνεται. Ίσως φταίει και η νοοτροπία μας να μην υποστηρίζουμε ο ένας τον άλλο.

Μια μέρα λαϊκής στη Χώρα ο Κώστας κάθεται με άλλους συνταξιούχους συμπατριώτες μας στο παγκάκι της πλατείας και παρακολουθούν την κίνηση απολαμβάνοντας το φθινοπωρινό ήλιο. Κάποια κυρία που έκανε τα ψώνια της σταμάτησε, τους χαίρετισε και απευθύνθηκε στον Κώστα:

-«Κώστα, μας έλειψες» του είπε. «Και του πουλιού το γάλα έχει η λαϊκή αγορά, αλλά δεν ξεχνούμε πόσο ανθρώπινα μας εξυπηρετούσες τόσα χρόνια».

Η παρέα άλλαξε κουβέντα. Κι εγώ που έτυχε να είμαι παραδίπλα, υιοθετώ τη φράση, συμφωνώ με τη διαπίστωση της κυρίας κι επαυξάνω κι ευχαριστώ τον Θεό που έζησα την ανεπανάληπτη σχέση του καταναλωτή με τον παραδοσιακό Σιατιστινό μπακάλη.

ΥΓ. Η οικογένεια φυλάγει ενθύμια από τα παντοπωλεία τους, τη ζυγαριά με τα τάσια και τα σταθμά.

Τιμολόγια των τελευταίων 15 ετών

Και διαφημιστικές πινακίδες προϊόντων.

Κουτιά συσκευασίας προϊόντων έχουν στα χέρια οι νύφες Ν. Παπαγεωργίου, που τα πήραν από την οικογένεια, όταν έκλεισε το παντοπωλείο τους.

Η γυναίκα του παντοπώλη και η προσφορά της στην τοπική κοινωνία

Αλλά ας μείνουμε για λίγο στο ρόλο των γυναικών – βοηθών στα παραδοσιακά μας παντοπωλεία.

Στήριγμα και δεξί χέρι του κάθε παντοπώλη ήταν η γυναίκα του. Συμμερίζονταν όλες τις αγωνίες και τις δυσκολίες στο επάγγελμα του συζύγου. Τον βοηθούσε μ' όλη της τη σωματική και ψυχική δύναμη. Φρόντιζε να ανταποκρίνεται στον άγραφο νόμο που θέλει πάντα το δίκιο με το μέρος του πελάτη. Εμείς οι νοικοκυρές είχαμε τους συμβουλάτορες μας. Άξιες νοικοκυρές **οι Πατρώνις**, μας εξυπηρετούσαν και μας καθοδηγούσαν στη σωστή επιλογή των εμπορευμάτων που αγοράζαμε. Μας εξηγούσαν και μας καθοδηγούσαν, στη σωστή χρήση των καινούργιων προϊόντων. Υπολόγιζαν τα ανάλογα υλικά για κάθε χρήση στη μαγειρική και στη ζαχαροπλαστική στα σπίτια μας, ώστε το αποτέλεσμα να είναι τελειότερο και οικονομικότερο. Το μυαλό τους δούλευε καλύτερα και από τη σύγχρονη αριθμομηχανή.

Η καθαριότητα στο μαγαζί ήταν δικό τους μέλημα. Κάθε πρωί έρχονταν στη δουλειά μ' ένα γκιουμάκι ζεστό νερό και καθαρές πετσέτες, για να περιποιηθούν το ψυγείο με τα τρόφιμα, τα τάσια από τις ζυγαριές και ό,τι άλλο χρειάζονταν καθημερινή περιποίηση, απαραίτητη προϋπόθεση για την υγεία του καταναλωτή. Φρόντιζαν την καθαρή καθημερινή ποδιά του παντοπώλη, η οποία τελευταία αντικαταστάθηκε με ρόμπα εργασίας.

Για να αποφύγουν τις ζημιές από τους ποντικούς είχαν και τον μπακαλόγατο. Θυμάται η Νίκη πως κάθε φορά που έκλεινε ο Κώστας το μαγαζί τον ακολουθούσε ο γάτος, που πρώτος έφτανε στο σπίτι και με την παρουσία του ειδοποιούσε πως έρχεται και το αφεντικό του. Το πρωί πάλι,

μόλις έβλεπε τον Κώστα να ξεκινάει, έφευγε κι αυτός και προπορεύονταν ως το μαγαζί. Το ωράριό τους σκληρό και εξουθενωτικό. Δεν αρνήθηκαν σε κανέναν πελάτη τους την εξυπηρέτηση ανεξάρτητα από την καταλληλότητα της ώρας (μέρα – νύχτα) προπαντός όταν υπήρχε έκτακτο γεγονός στην οικογένεια. Θυμάται η Νίκη πως άνοιξε το μαγαζί Κυριακή απόγευμα, για να δώσει σε κάποια νοικοκυρά κίτρινη μπογιά αξίας 2,5 δρχμ., για να βάψει τα σανίδια του πατώματος του σπιτιού της και δεν την παρεξήγησε. Σα νοικοκυρά κατανόησε την ανάγκη της στη χρονική στιγμή που χρειάστηκε τη μπογιά και τη δικαιολόγησε. Πάμπολλες παρόμοιες περιπτώσει έχουν να μας διηγηθούν όλες οι μπακάλισσες που έπαιζαν με ο δικό τους τρόπο σημαντικότερο ρόλο προσφοράς στις κοινωνίες μας,

Συμβουλές από το στόμα του πατέρα τους Π.Δ. Πατρώνα,

«Ήταν σοφός ο πατέρας μου» λέει ο Κώστας «Μας ορμήνευε για όλα: πώς να καλλιεργήσουμε τ' αμπέλια, για να 'χουμε το καλύτερο κρασί και να μολογάει ο κόσμος για το κατώι μας, πώς να οργώνουμε και να σπέρνουμε τα χωράφια μας, για να 'χουμε το ψωμί της χρονιάς».

Για το θέρο μας συμβούλευε: «Να έχετε καλά δεματ' κά (χειρόβολο) , για να δένετε σωστά τα δεμάτια σας και να τα κουβαλάτε στ' αλώνι»

Για το αλώνισμα έλεγε: «Για κάθε αλώνι χρειάζονται 100 δεμάτια καρπού. Θα κάνετε 12 στράτες (φορτώματα). Να φορτώνετε 8 δεμάτια στο μουλάρι σας. Τα δεμάτια το σιταριού να έχουν τα στάχια όρθια. Τα δεμάτια της βρίζας να τα δένετε με τα στάχια πλάι –στα δίπλα- για να μην τινάζονται» κι άλλα.

Για τη δουλειά στο μπακάλικο μας συμβούλευε: «Να πουλάτε στα μαγαζιά φθηνά και τίμια, δηλ. χωρίς αθέμιτο κέρδος και όχι λιποβαρή» όταν πάλι αναλογίζονταν τις δυσκολίες του επαγγέλματος, μας έλεγε: «Καλύτερα τσοπάνος παρά μπακάλης».

Ακόμα: «Να ρωτάτε και να μαθαίνετε απ' όλους τα καλύτερα. Κάποιος δεν είχε κανέναν να τον συμβουλέψει και να τον ρωτήσει για κάτι που τον απασχολούσε. Αναγκάζονταν τότε και ρωτούσε το δεκανίκι του»

«Αν δεν περισσέψεις απ' τη δουλειά, να περισσέψεις απ' το δόντι». Πίστευε πως προκοπή γίνεται και με την οικονομία ακόμη και στο φαγητό.

«Μην αφήνεις ανεκμετάλλευτη την καλή μέρα, βάλτην στο σακί», δηλαδή φύλαξε την για σένα και χρησιμοποίησέ την για το καλό σου.

«Αν δεν κλέψεις, πλούσιος δε γίνεσαι. Μα μην τον ζηλεύετε τέτοιον πλούτο. Χαϊρ' δε γίνεται» Αλλιώς: «Ανεμομαζώματα, διαβολοσκορπίσματα».

«Αν δεν ήταν οι γραμματιζούμενοι, οι τσοπαναραίοι θα ήταν δικηγόροι». Πίστευε πως αυτή κατηγορία των συνανθρώπων τους είναι πανέξυπνοι και μπορούν να παραπλανούν άλλους, όπως κάνουν οι δικηγόροι για το συμφέρον του πελάτη τους. Αλλιώς : «αγράμματος δικηγόρος»

«Σι χουριαν'κιες δ'λεις να μην ανακατώνιστι. Θα χαλαστσειίτσι μ'όλο του χουριό», δηλαδή, να μην εμπλακείτε με τα κοινά, για να μην παρεξηγηθείτε με όλο τον κόσμο.

«Ιπίτρουπους σ'ν ικκλησιά να μη ιέντσι. Ου παράς είνι γλυκός. Να μη βάλ'τσι του χερ' στου μέλ' κι κουλαστσίτσι. Ου διάουλους έχει πουλλά πουδάρια», δηλαδή μη μπειτε στην εκκλησιαστική επιτροπή, γιατί θα διαπράξετε θανάσιμο αμάρτημα, αν παρασυρθείτε και πάρτε χρήματα που ανήκουν στην εκκλησία και το έργο της.

Ο Κώστας δέχεται πως «ακολουθώντας τις συμβουλές του πατέρα τους έβγαιναν πάντα κερδισμένοι και γι' αυτό τον ευγνωμονεί».

Ο Κώστας Π. Πατρώνας, εγγονός του Μήτρου και της Ναούμας Γιανακού (από τη μητέρα του Σουλτάνα)

Αφήγηση: Κων/νου Π. Πατρώνα Αύγουστος 2008, Σιάτιστα.

Ο Κώστας θυμάται πως σχολιαρόπαιδο, μετά τα μαθήματα και πριν επιστρέψει στο σπίτι του, περνούσε να πει μια καλημέρα και στον παππού του Μήτρο Γιαννακό, που ηλικιωμένος τότε κάθονταν σε μια καρέκλα μπροστά στο εμπορικό του, στον πλάτανο της πλατείας Γεράνειας.

Όταν τον πλησίαζε ο Κώστας του έλεγε:

-«Έλα κοντότερα, να σε ιδώ καλύτερα» κι άπλωνε το χέρι του να καλοδεχτεί τον εγγονό του. Ο Κώστας πλησίαζε απλώνοντας το δικό του χέρι, το έπαιρνε και το φιλούσε. Αν άπλωνε το αριστερό, ο παππούς τον χτυπούσε λέγοντας: **Ογ'**μι του ζερβί. Να χειρου**πιάν'**ε^εις με του διζί, του καλό, τ'ς Παναγίας, π' κάνουμι κι τουν σταυρό μας, ια να μας **φ'λαγ'**ε^εις».

Ο Κώστας το'μαθε αυτό. Έτσι το δίδαξε στις εγγονούλες του. Ο παππούς, για να τον γλυκάνει, του έδινε 1-2 ξυλοκέρατα. Τα έτρωγε και κράταγε τα σπόρια τους, για να παίξει το βράδυ στο σπίτι με τ' αδέρφια του το παιχνίδι «μονά – ζυγά» και να βγει νικητής,

Η γιαγιά του η Μήτραйна κάθε φορά που επιθυμούσε την κόρη της τη Σουλτάνα και την οικογένειά ης έρχονταν απ' το Ιαννακάθ'κο το μαχαλά στα Πατρωνάθ'κα. Ο Κώστας όταν την έβλεπε στην αυλόπορτα, κουρασμένη απ' την ανηφόρα να κοντοστέκεται και να στηρίζεται στο μαστουνάκι της, έτρεχε πρόθυμος να τη βοηθήσει ν' ανέβει τον γκαλντεριμισμένο οβρό τους, που ήταν επίσης πολύ ανηφορικός κι απότομος. Για να

τον ευχαριστήσει η γιαγιά ήταν ο πρώτος απ' τα' αδέρφια του που τον κερνούσε αλευρίσιες καραμέλες απ' το εμπορικό τους.

Ο παππούς πέθανε όταν ο Κώστας ήταν Τετάρτη τάξη στο Δημοτικό (1934). Θυμάται πως στο μάθημα της Ωδικής δεν τραγουδούσε με τους συμμαθητές του στην τάξη για αρκετό χρονικό διάστημα. Κρατούσε πένθος για τον παππού του.

Πόσο αλλάξαμε από τότε!.....

Ο Δημήτριος (Μήτρος) Π. Πατρώνας πεθερός (1907)

Αφήγηση: Κων/νος Π. Πατρώνας, Σιάτιστα 2008

Άνοιξε το τυχερό της Σουλτάνας του Μήτρου Γιαννακού και την αρραβώνιασαν με τον Παύλο, τον πρωτότοκο και λεβέντη γιο του Μήτρου Πατρώνα. Ο πατέρας της νύφης έταξε και λίρες¹⁴ (40 τον αριθμό) και πολλά χρήσιμα προικιά, με την ευχή να ζήσουν και να τ' αυγατήσουν.

Νεοαρραβωνιασμενη η φεγγαροπρόσωπη και καλοσυνάτη Σουλτάνα ήρθε στα πεθερικά της. Για να την γνωρίσουν, να την καλωσορίσουν και να της ευχηθούν αμέσως άρχισαν να τους επισκέπτονται θείοι, θείες, ξαδέρφια, γνωστοί και γείτονες. Πρόθυμη να τους περιποιηθεί η νύφη, περιποιητική και φιλόξενη, όπως έμαθε στο πατρικό της, που είχε και οικονομική άνεση, άρχισε να κερνάει και να προσφέρει όλα τα καλά που βρήκε στο κελάρι της πεθεράς της. **Αυτό** δεν άρεσε καθόλου στον πεθερό. Τουναντίον, του έκανε κακή εντύπωση και τον ανησύχησαν τα φερσίματα της νύφης, που του φάνηκαν υπερβολικά.

Για να σταματήσει η φόρα της Σουλτάνας άρπαξε το τσιμπίδι από το τζάκι και της το πέταξε, χτυπώντας την στο πόδι, την ώρα που περιποιούνταν τους επισκέπτες λέγοντας αυστηρά:

«Μώρε κιράστρα 'π' μας ήρθιν»!....

Η Σουλτάνα πήρε το μήνυμα, χωρίς να βγάλει άχνα. Ο πεθερός της, που είχε και το κουμάντο του σπιτιού, δεν την ήθελε και τόσο απλοχέρα. Δε γινόταν διαφορετικά.

Η παροιμία και πάλι κυριολεκτούσε:

«Νυφ', οχ' όπους ήξιρις, αλλ' όπους βρήκισ».

¹⁴ Μάλιστα οι λίρες αυτές έμελλε να χρησιμοποιηθούν από τον πεθερό της για την αγορά του παντοπωλείου του κουνιάδου της Κώστα, όταν αποφάσισαν να ανοίξουν χωριστό παντοπωλείο.